

Jowanni Françesko STRAPAROLA

WISPA

(Italýan ertekisi)

Görnükli italýan ýazyjysy Jowanni Françesko Straparola (1480 — 1557) Italiýanyň demirgazygyn-da ýerleşýän Bergamo welaýatynyň Karawajio obasynda, takmynan, 1480-nji ýylda dogulýar. Taryhy çeşmelerde ýazyjynyň ömri bilen bagly maglumatlar saklanmandyr. Emma onuň eserleri welin, biziň günlerimize deňiş gelip ýetipdir. Jowanni Straparola italýan edebiýatynda özüniň «Ýakymly gijeler» atly nowellalar ýygındysy, şeýle hem «Täze eser» atly goşgular ýygındysy bilen meşhurdyr.

Françeskonyň kinaýaly äheňde ýazylan «Ýakymly gijeler» atly eseri Bokkaççonyň nowellalaryny ýadyňa salýar. Ussat ertekiçi Şarl Perro hem öz döredijiliginde Jowanni Françesko Straparolanyň ertekilerine salgylanypdyr.

Rawylaryň gürrüň bermegine görä, Piandimeleto diýen bir ýerde Feliçe atly daýhan ýaşaýar eken. Onuň ýedi sany gyzy bolupdyr. Feliçe maşgalasynyň günemasyny aýlamak üçin öz melleginde sarymsak ekip satar eken. Şonuň üçinem ol mellegine «sarymsak jeňňeli» diýer eken.

Feliçäniň Ardito atly bir baý dosty bolupdyr. Ol şeýlebir baý eken welin, hatda Toritto atly tokaý hem tutuşlygyna onuň mülk ýeri eken. Arditynyň bolsa ýedi sany ogly bar eken. Onuň gözüniň göreji — nowbahar ogly Kekko gutulgysyz kesele duçar bolupdyr. Birentek lukmana ýüz tutulsa-da, onuň keseliniň hiç hili emi tapylmandyr.

Günlerde bir gün Feliçe öz dostunyň — Arditynyň öýüne myhmançylyga barýar. Feliçäniň onuň bile bir saçakda oturmanyna-da esli wagt geçen eken. Ardito myhmanyny aýratyn hezzet-hormat bilen garşy alypdyr. Saçak başynda Ardito Feliçeden näçe oglunyň bardygyny sorapdyr. Görgüliniň: «Hiç hili oglum ýok, diňe gyzym bar» diýmäge dili barman: «Dört oglum, üçem gyzym bar» diýäýipdir. Ardito bolsa begenip:

— Tüweleme! Men öňden bärem ogullarymyzyň dostlaşmagyny isläp ýördüm. Şeýtsek, kim bilýär, Kekko janyň bu keselden gutulaymagam ahmal — diýipdir.

Iki oduň arasynda galan Feliçe muňa näme diýjegi-

ni bilmän, diňe baş atyp jogap bermek bilen oňaýypdyr. Ol öýüne — Piandimeletä örän tukat halda dolanyp gelipdir. Sebäbi dostuna beren sözünde nädip durjagy hakda şubela kelle döwse-de, bu çörňeşikden baş çykaryp bilmändir. Ahyry çykalga tapylmansoň, iň uly gyzyndan başlap iň körpe gyzyňa çenli ýeke-me-ýeke ýanyňa çagyryp, olara düşen ýagdaýyny düşündiripdir. Soňra bolsa, olaryň haýsysynyň saçyny kesip, erkek eşigini geýip dostunyň ýarawsyz oglunyň ýanyňa gitmäge razydygyny sorapdyr.

Bu teklibe Bella atly iň uly gyzy: «Saçymy kesip ýas tutar ýaly meniň, näme, kakam aradan çyk-dymy?» diýse, Linda atly ikinji gyzy: «Men entek durmuşa çykamok, şonuň üçinem uzyn saçlarymy örjek, kesjek däl! Meniň muňa hakym bardyr-a?» diýipdir. Bianka atly üçünji gyzy: «Maňa-da aýal maşgalalar hiç haçan jalbar geýmeli däl diýip öwret-diler» diýse, Roza atly dördünji gyzy: «Kaka, sen bir oýlanyp gör-ä! Dermanhanada gerekli derman ýok bolsa, sen meni o taýa ugratmarsyň-a, şeýle dälmi?» diýip, akyl satan bolupdyr. Başynjy gyzy Wiola bilen altynjy gyzy Lilia hem kakalarynyň maslahatyny oňlamandyr. Olaryň biri: «Oňa aýdyň, goý, tamasyny tala daňaýsyn. Haýsydyr bir bigäne erkek üçin men-ä saçymyň ýeke tarynam dözme-rin» diýse, beýlekisi: «Men gyz bolup doguldym, şunlugyma-da ýaşaryn, şonlugyma-da öterin. Ýa-sama erkege öwrülip, meň abraýdan düşesim gele-nok!» diýip, närazylygyny bildiripdir.

Daýhanyň Wispa atly körpe gyzy bolsa, uýala-rynyň berýän jogaplaryny ümsüm diňläp oturyşyna hem-de negada bir uludan demini alýan kakasyna ga-rap:

— Kaka jan! Erkek kişiniň lybasyny geýmeg-ä aňyrda dursun, men siziň üçin haýwana öwrül-mäge-de, özüme iňne sançmaga-da taýyn. Sizi razy edip bilsem, näme armanym bar?! — diýipdir. Felice körpe gyzyňa guwanyp:

— Sen, gör, nähili mähirli! Seni ata hökmünde dünýä inderen bolsam, senem perzent hökmünde meniň at-abraýymy, namysymy halas etdiň! Sag bol, gyzym! Indi bolsa wagt ýitirmän işe girişeli! — diýipdir.

Dessine Wispanyň her tary seçelenip duran altyn-sow uzyn saçyny kesip, egnine ýamaly erkek geýi-mini geýdiripdirler. Ol kakasy bilen Toritto tarap ýo-la düşüpdir. Ol ýerde onuň adyny «Wispa» däl-de, «Wispo» diýip tutjakdylar.

Kakasynyň baý dostunyň öýüne baranlarynda, agyr halda ýatan oglanyň daşynda adamlar hümer

bolşup otyrdylar. Felice gyzyň hassanyň başujunda oturdyp, öýüne dolanypdyr.

Kekko onuň sal-sal jindäniň astyndan lowurdap duran, haýran galdyryjy gözelligini ine-gana synla-nyndan soň, içini gürläpdir:

— Çakym çak bolsa, bu erkek geýimini geýnen zenan maşgala bolmaly: ýüzüniň näzik teni onuň er-kek adamdygyna mende şübhe döredýär, onuň my-laýym sesi, emäý bilen ýöreýşi meniň bu pikiriň dogrudygyny tassyklap dur, ýüregimde tutaşan täsin duýgy bolsa, öz-özümde ynam döredýär we meniň aşyk bolandygymy habar berýär. Bu, hakykatdanam, zenan maşgala bolmaly, ol bu ýere erkek geýimini geýip, meni özüme maýyl etmäge, söýgüden ýaňa ja-nymy almaga gelendir!

Näçe ah çekip, oý-pikiri boýladygyça, onuň şonça-da ýagdaýy agyrlaşyp gyzgyny galypdyr. Lukmanlar hem Kekkonyň ömür tanapynyň üzülere gelendigini aýdypdyr.

Söwer ogly Kekkonyň bu kesele duçar bolanyndan bäri hiç ýüzi gülmedik ejesi bir gün oglunyň ýanynda zarynlap aglapdyr.

— Wah, oguljygym, gözümiň rōwşeni, arkamyň diregi! Bu näme boldugy, ers-mers bolup kuwwatla-nybermegiň deregine halyň gün-günden agyrlaşýar. Sen öňe gitmegiň deregine leňneç ýaly yza tesýäň?! Belkem, munuň bir dermany bardyr? Näme sebäp-den, derdiňi aýtman, ejeň lapyny keç edýäň?! Oglum, oguljygym, hanym-malym! Gürle ahry, saňa näme bolýandygyny maňa düşündir! Diliň geplese bolýar, aýt, seniň islegiňi berjaý etmek üçin men elimden ge-lenini ederin!

Ejesiniň janyndan syzdyryp aýdan bu ýakymly sözleri Kekkonyň az-kem bolsa-da, daýanmagyna sebäp bolupdyr. Ol ejesine içini döküpdir. Wispo-nyň erkek geýimini geýen gyzdygyny hem oňa aşyk bolandygyny, eger şol gyz özüne durmuşa çykmasa mundan artyk ýaşap bilmejekdigini aýdypdyr. Ejesi:

— Oglum, sabyrly bol! Sen munuň üçin özüňi horlama! Biz onuň gyzmy ýa oglandygyny derrew biläýeris. Atýatakdaky atlaryň biriniň uýanyň tut-duraga-da: «Bol, hany mün-de, germewden bökdür» diýeris. Ana, şonda onuň kimdigi belli bolar. Eger zenan maşgala bolsa, beýle etmekden gorkar. Sebä-bi aýal maşgalanyň ýüregi ejiz bolýar — diýip, ony köşeşdiripdir.

Kekko ejesiniň bu pikiri bilen ylalaşypdyr. Şeýdip Wispany atýataklaryň birine ugradypdyrlar. Wispa aty eýerläp emgenmän çapypdyr, germewlerden hem bökdüripdir.

Haýran galaýmaly, onuň aty gorgunyna goýberip barşy hem özüne çekijidi. Soňra Wispa aty öňürdikledip üstünde birnäçe üýtgeşik tilsimleri ýerine ýetiripdir. Kekkonyň ejesi muny görüp ogluna:

— Balam! Bu ynjalyszylygyňy goý, ýogsam gyzgynyň galar. Görmediňmi? Ol ýigdekçe ata iň tejribeli çapyksuwarlardanam ökde erk edýär — diýip ýüzlenipdir. Emma Kekko ynamyndan dänmändir-de, gaýtam öz eňegine tutup, onuň gyzdygyny hiç kimiňem ony öz pikirinden dänderip bilmejekdigini aýdypdyr. Şonda ejesi:

— Rahatlan, oglum! Bolmasa ýene bir synanyşyp göräýeris! — diýipdir-de, tüpeň getirdip, Wispany hem ýanlaryna çagyrdypdyr. Bu gezek olar Wispanyň ýarag atyşyny barlamakçydylar.

Wispa çalasynlyk bilen tüpeňe ok sürüpdir. Muny gören Kekkonyň ýuregi tolgunmakdan ýaña ýarylara gelipdir. Wispa mäsäni gysan badyna Kekko ýene bir gezek lapykeç bolupdyr.

Kekkonyň ejesi «yaş ýigdekçäniň» ezber atyjydygyna göz ýetireninden soň, ogluna:

— Balam, indi şol pikiri kelläňden aýyr! Zenan maşgala bolanda, ol bularyň hijisiniň hem hötdesinden gelip bilmezdi — diýip, ýalbamaga durupdyr.

Ýöne Kekko eýgerder ýaly däl eken. Ol irginsiz oýa batyp oturyşyna öz pikirinden dänmejegini, eger gerek bolsa elini oda sokmaga-da taýýardygyny öwran-öwran gaýtalapdyr:

— Maňa ynanaý, eje! Ýüregim meni aldaýan däl-dir. Rast, söýgi ody tutaşdymy, onda men onuň anygyna ýetmän goýman. Men beýdip, söýgime ynammazlyk edip, gol gowşuryp gezip bilmen. Goý, illerem näme diýse şony diýibersin. Wah, eje jan! Men-ä kelesiň ujuny ýitirendirin!

Görgüli ejesi kesir ogluna gep düşündirip bilmändir. Ahyry ol ogluna ýene-de bir maslahat beripdir:

— Eger anyk bilesiň gelýän bolsa, onuň bilen suwda ýüzmekde ýaryş! Şeýtseň, onuň kimdigini bilersiň.

— Berekella, eje! Sözüň ýok, edil nyşana degdiň! Şu gün onuň gyzmy ýa oglandygyny doly anyklaryn!

Wispa bu gürrüňleri eşidip, assyrynlyk bilen kakasynyň hyzmatkärini çagyrdypdyr. Ol hyzmatkär barypýatan mekir eken. Wispa oňa şeýle tabşyryk beripdir:

— Kölüň kenarynda geýimimi çykarmaly wagtyň sen ylgaý gel-de, kakamyň ýagdaýynyň agyrdygyny we meni iň soňky sapar görmek isleýändigini aýt!

Hyzmatkär onuň aýdysy ýaly, Wispa bilen Kekko kenarda geýimlerini çykarjak bolup durka ylgaý gelýär-de, habaryny ýetirýär. Wispa bu habary eşi-

dip, hassa ýigit bilen hoşlaşýar-da, gyssanmaç Pian-dimeletä — öýüne gaýdýar.

Kekkonyň öýe dolanyp gelende başy egik, gabaklary ýellenen, ýüzi salyk eken. Ol ejesine Wispanyň kakasynyň agyry ýatandygy sebäpli, iň soňky synanyşyklarynyňam başa barmandygyny aýdypdyr. Ejesi ogluna teselli beripdir:

— Gaýgy etme, oglum! «Her ýurduň awuny öz tazysy bilen awla» diýipdirler. Indi Feliçäň öýüne duýdansyz bararsyň-da ogluny çagyrmagyny sorarsyň. Eger-de wagty bilen gara bermese, onda bu ýerde bir syryň bardygy!

Ejesiniň sözlerinden soň, Kekkonyň tutuk ýüzi açylypdyr. Ol ertesi irden Feliçäniň öýüne baryp:

— Tiz Wispony çagyryň, oňa gyssagly bir zat aýtmaly! — diýipdir-de, daýhanyň iki aýagyny bir gonja sokupdyr. Feliçe görgüli nätjegini bilmändir. Ol biraz garaşmagyny aýdypdyr. Wispa syrynyň paş bolaryndan gorkup, egnindäki zenan eşiklerini çykaryp, hasyr-husur erkek geýimlerini geýipdir-de, ylgaý basgançakdan aşak düşüpdir. Emma ol gulakhalkalaryny aýyrmagy welin ýadyndan çykaraýypdyr. Wispanyň gulakhalkalaryna gözi düşen Kekko özüni şeýlebir bagtly saýypdyr. Ol Wispanyň golundan tutup:

— Men seniň maňa durmuşa çykmagyňy, ýagşy günde-de, ýaman günde-de, tä bizi ykbal aýra salýança meň bilen bile bolmagyňy isleýän — diýipdir.

Feliçe Kekkonyň ýagşy niýetiniň bardygyny aňyp, oňa:

— Eger kakaňrazy bolsa, men ikelläprazy! — diýip jogap beripdir.

Şeýlelikde, olar Toritto dolanýarlar. Arditodyr aýaly ogullarynyň keselden saplanandygyny, üstesinde gelin hem getirendigini görüp örän begenipdirler. Ardito maýyny tapyp Feliçeden:

— Sen näme üçin gyzyňa erkek geýimini geýdirip ýörsüň? — diýip soranda, Feliçäniň ýüzi gyzarypdyr:

— Sebäbi saňa diňe ýedi gyzym bar diýmäge utandym!

— Ykbal saňa ýedi gyz, maňa bolsa ýedi ogul beripdir. Bar, git-de olary getir, men öz ogullaryma seniň gyzlaryňy alyp berjek.

Bu sözleri eşiden Feliçe uzak eglenmän gyzlaryny Toritto alyp gelipdir. Ol ýerde ýedi jübüt ýaş juwanyň nika toýy tutulypdyr. Toýuň şatlykly aýdym-sazlarynyň owazy bolsa, ýyldyzlara deňiş baryp ýetipdir.

*Italýan dilinden terjime eden
Gülşat SAPAROWA.*